

"אגורה באהלך עולמים"

(תהילים ס"א)

ערב פסח – תשפ"ב

חכם לב ייקח מצוות

אך מה הכוונה חסידותו של משה? חסידות זהו גדר של עשיה לפני משורת הדין. שאדם אינו מחויב לעשות משהו מצד הדין, אך הוא מחמיר ומוסיף על עצמו לעשותו. אנו יודעים, שיוסף השביע את ישראל לקחת את עצמותיו איתם כשיצאו ממצרים לקבורה בארץ ישראל ככתוב "ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלהים פקד פקד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאבותיכם ליתן את הארץ הזאת לך ואתך יוסף את בני ישראל לאמר פקד פקד אלהים אתכם והעלה את עצמתי מזה". יוסף מזכיר פעמיים את המילים 'פקוד' ו'פקוד' מדוע? כיוון שכאשר ביקש יעקב שיעלו אותו לקבורה בארץ ישראל, הדבר קרה מייד לאחר שמלאו ימי החניטה וזאת ע"י כוחו של יוסף שהיה בעל דעה במצרים ויכול היה לדבר עם פרעה והיה בכוחו להעלות את אביו לקבורה מייד לאחר פטירתו. אך יוסף ידע שכאשר הוא יפטר לבית עולמו, לא יהיה אחר במעמדו שיוכל לעמוד ולדבר עם פרעה ולגרום לכך שאפשר להם פרעה להעלות את עצמות יוסף בסמוך לפטירתו ולכן חזר ואמר פקוד יפקוד, שידעו ישראל שכאשר יפקוד השם אותם בגאולה, הם חייבים לקחת את עצמותיו של יוסף עמם. אם כן, אנו רואים שיש כאן שבועה על העלאת עצמות יוסף וישראל מחויבים בדבר ואם יש להם חובה, למה אמר המדרש חסידותו של משה? הוא לא עשה לפני משורת הדין!

נביא שני תירוצים לדבר:

ראשית, אומרת הגמרא בחולין (קל:): המזיק מתנות כהונה או שאכלן, פטור מלשלם. במה דברים אמורים - אם לדוגמא יש לאדם עץ תפוזים, לאחר שהוא קטף את התפוזים ולפני אכילתו הוא צריך להפריש תרומה גדולה לכן נניח שלאחר שהפריש בעל העץ את התרומה, הגיע אדם אחר או אפילו הוא בעצמו והזיק את אותה תרומה ונפסלה באכילה. דינו של אחד כזה, שאין הוא חייב בתשלום על כך שהפסיד את הכהן מהתרומה, מדוע? כיוון שנחשבת תרומה זו לממון שאין לו תובעים. הכוונה, אין על תרומה זו שם של כהן מסוים שאמור היה לקבל את התרומה ויכול עתה לבוא לתבוע את הנזק וההפסד.

אם כן, כאשר השביע יוסף את ישראל להעלות את עצמותיו, לא היה אדם מסוים שהשבועה מוטלת עליו וכל אחד יכול היה להפיל את האחריות על חברו. נמצא שגם משה יכול היה להפיל את האחריות על מישהו אחר ועוד שמשה היה יכול להפטר ממעשה זה יותר מכולם. כיוון שלאחר שהלך משה לפרעה בשליחותו הראשונה אמר הקב"ה למשה "עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד תזקה ושלחם וביד תזקה ויגרשם מארצו". פירש רש"י: "עתה תראה - הרהרת על מדותי. לא כאברהם שאמרתי לו כי ביצחק יקרא לך זרע ואח"כ אמרתי לו העלהו לעולה ולא הרהר אחר מדותי. לפיכך, עתה תראה - העשוי לפרעה תראה ולא העשוי למלכי ז' אומות כשאביאם לארץ". אנו רואים שלפי דברי רש"י כבר כאן נגזר על משה שלא יכנס לארץ ישראל ונמצא, שמשה יכול להתחיל בשבועה ולקחת את עצמות יוסף, אך אינו יכול לסיים את המעשה ולהביאו לקבורה בארץ ישראל. על עם ישראל עדיין לא נגזר שלא יכנסו לארץ ועליהם חל חיוב גדול יותר ממשה שהם יכולים לסיים את המעשה ולקיים את השבועה במלואה.

לפי הדברים מצווה זו לא מוטלת על משה ובכל זאת משה לוקח זאת על עצמו וזו חסידותו של משה, שנמצא שעשה לפני משורת הדין.

אנו עומדים בפתח שביעי של פסח בו זכו ישראל לעבור את ים סוף וגילוי שכינה גדול.

לפני שיצאו ישראל ממצרים משה רבנו חיפש את ארונו של יוסף, עד שפגש את סרח בת אשר שגלתה לו את מקומו והוציאו משה מהנילוס ולקחו על כתפיו. באותו הזמן היו ישראל עסוקים בלקיחת הממון של המצרים. על כך אמרו רבותינו, 'חכם לב ייקח מצוות' - שמשה במקום להתעסק ולטרוח על הכסף והזהב הוא טרח על עצמותיו של יוסף והעלותם לקבורה בארץ ישראל.

מכאן מתעוררות שתי שאלות: ראשית, ידוע כי מצוות מקיימים ולא לוקחים והיה נכון יותר להגיד 'חכם לב יקיים מצוות' מה הכוונה לקחת מצוות? שנית - משה כאמור לקח את ארונו של יוסף, מדובר במצווה אחת ולא בכמה מצוות, אם כן למה אמרו חכם לב ייקח מצוות? היה צריך להגיד 'ייקח מצווה'.

אז ידוע מה שאנו אומרים בהלל, "הים ראה וינסי". שעם ישראל עמדו על שפת הים והים לא רצה להיבקע ומאחר שראה את ארונו של יוסף נס הים ממקומו. כאשר היה יוסף בבית פוטיפר והיתה אשת פוטיפר מפתה אותו יום שם שעה שעה לדבר עבירה, התגבר יוסף ולא נפל לפיתוי. מכוח התגברות זו, שהפך יוסף את טבעו היה ארונו מאיר, את זה ראה הים ולכן גם הים שינה את טבעו ונס מפני זה שנס מהעבירה. בקיעת הים גרמה לכך שישראל יאמינו בהשם ובמשה עבדו.

נמצא שמשה לקח מצווה אחת, את ארונו של יוסף. אבל כתוצאה מכך התחזקה וגדלה אמונת ישראל בהשם וקיימו ישראל מצוות רבות והדבר עומד לזכותו של משה.

עוד אומר המדרש (בראשית רבה, ג, ג): "א"ר שמעון בן גמליאל, יוסף משלו נתנו לו. פיו שלא נשק בעבירה - ועל פיך ישק כל עמי. גופו שלא נגע בעבירה - וילבש אותו בגדי שש. צוארו שלא הרכין לעבירה - וישם רביד הזהב על צוארו. ידיו שלא משמשו בעבירה - ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף. רגליו שלא פסעו בעבירה - ויורכב אותו במרכבת המשנה אשר לו. מחשבה שלא חשבה בעבירה - תבא ותקרא חכמה, ויקראו לפניו 'אברך' - אב בחכמה ורך בשנים".

מובן לנו שאם המעשה של יוסף בהתגברו על פיתוי אשת אדונו לא היה דבר שהוא היפך הטבע, לא היה המדרש מאריך בשכר שקיבל יוסף על מעשה זה מידה כנגד מידה.

אומר הזוהר הקדוש: "ויקראו אתו במרְכָבַת הַמְשָׁנָה אֲשֶׁר לוֹ - שעשה אותו הקב"ה כיסא למרכבה העליונה. כאשר ירד יעקב למצרים אמר לו הקב"ה, "אנכי האל אלהי אביך אל תירא מרדה מצרְמָהּ כי לגוי גדול אשימך שם. אנכי ארד עמך מצרְמָהּ ואנכי אעלך גם עלה ויוסף ישיט ידו על עיניך". מסביר הרשב"ם: ישית ידו על עיניך - על ענייך וצרכיך. בעצם מגלה הקב"ה ליעקב שיוסף הוא זה שידאג לפרנס את יעקב ובניו במצרים.

נמצא שיוסף פרנס את כל ישראל והחיה אותם ומדין שכל המקיים נפש אחת מישראל, מעלים עליו כאילו קיים עולם מלא. כל ישראל הם כמו בניו של יוסף ועצמותיו של יוסף מלאים מצוות ולכן אמרו רבותינו, 'חכם לב ייקח מצוות'. שמשה לקח את עצמות יוסף, שמלאים במצוות.

המכילתא אומר דברים דומים אך מוסיף נדבך נוסף: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו - להודיע חכמתו וחסידותו של משה, שכל ישראל עוסקין בזה - ומשה עוסק במצוות עצמות יוסף. עליו הכתוב אומר 'חכם לב ייקח מצוות, ואויל שפתים ילבטו'".

חכמת משה, זה מה שהסברנו. שלקח משה ארונו של יוסף במקום לטרוח על הממון ובזכות מעשה זה נוצר ריבוי אמונה בעם ישראל.

ניתן לצפות בשיעור המלא בערוץ של הרב דוד לוי ביוטיוב

עם ישראל לא הבינו את העניין לעומק, הם חשבו שהשבעה של יוסף נובעת רק מהרצון שלו להיקבר בא"י כמו כל הצדיקים. הם טענו שאדם גדול כמו יוסף, צריך אדם גדול שיתעסק בו והשאירו את הדבר למשה. בזה פספסו ישראל את עומק כוונתו של יוסף והיחיד שהבין את העניין היה משה רבנו.

מדברים אלו הבנו באופן נוסף מהי חוכמתו של משה, שהבין את עומק כוונתו של יוסף שהשבעה באה לכפר במשהו על המכירה ובחר משה להתעסק בארונו של יוסף.

ומה היא חסידותו של משה? שכל מה שעשה משה הוא בעבור הכלל ולא בעבור טובתו האישית. הדבר כמובן פעל שהרי "הים ראה וינוס", אבל עם זאת לא פעל הדבר עד הסוף ועדיין היו צריכים ישראל לעמוד בניסיון על הים כיוון שלא היו שותפים בטרחה על ארונו של יוסף.

פעמים שיש לאדם קושי מסוים וחוסמים אותו מלמעלה, אם אינו יפעל פעולה מיוחדת, החסימה שיש עליו תישאר. האדם חייב לפעול במשהו על מנת להסיר את אותה חסימה. זה שאמר הקב"ה למשה "דבר אל בני" ויסעו", אמר השם למשה, אם רוצה אתה שהים יבקע, ישראל חייבים להראות שהם מאמינים בי. אחרי שאדם מראה ביטחון בהשם, הוא זוכה לראות ישועות.

אומר המכילתא (טו,א): "ר' נחמיה אומר, שרת רוח הקדש על ישראל ואמרו שירה כבני אדם שהן קוראין את שמע. ר' עקיבא אומר, רוח הקדש שרת על ישראל ואמרו שירה כבני אדם שהן קוראין את ההלל. ר' אליעזר בן תדאי אומר, משה היה פותח בדברים תחלה וישראל עונין אחריו וגומרין עמו. משה היה פותח ואומר אשירה לה' וישראל עונין אחריו וגומרין עמו, אשירה לה' כי גאה גאה. משה היה פותח ואומר עזי וזמרת יה וישראל עונין אחריו וגומרין עמו, עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה. משה היה פותח ואומר, ה' איש מלחמה וישראל עונין אחריו וגומרין עמו, ה' איש מלחמה ה' שמו".

אנו אומרים בתפילה "אז ישיר משה ובניו", למה להפריד ביניהם? היה אפשר להגיד אז ישירו בניו. אלא שהגיעו ישראל למדרגה כה גבוהה בזכות משה, עד שהצליחו להמשיך את אותה שירה שפתח בה משה ללא הכנה וחזרה. חסידותו של משה הביאה את ישראל לדרגת נבואה גבוהה מאין כמוה ולגילוי שכינה.

אנו מצפים לגאולה שתבוא, אז יהיה גילוי שכינה גדול יותר וניסים גדולים יותר מניסי מצרים. עד אז עלינו להיות חכמים ולקחת מצוות ונהיה מוכנים לגאולה השלימה.

תירוץ שני, בעומקם של דברים. אומר הנביא ישעיה "כִּי תַעֲבֹר בְּמִים אֲתָדָּ אֲנִי וּבְנֵהָרוֹת לֹא יִשְׁטַפּוּךָ כִּי תֵלֵךְ בְּמֹוֹ אֲשֶׁר לֹא תִכְנֹה וְלֹהֲבָה לֹא תִבְעַר בְּךָ". מבאר רש"י: "כי תעבר במים" - כשעברת בים סוף אתך היית. "ובנהרות לא ישטפוך" - גרתה בין המצרים והעכו"ם המרובין כמי נהר ולא יכלו לך לכלות. "כי תלך במו אש" - לעתיד לבא. כי הנה היום בא בוער כתנור, שאקדיר חמה על הרשעים וליהט אותם היום הבא, גם שם לא תכוח. "ולהבה" - שתשרוף את העכו"ם כמי"ש והיו עמים משרפות סיד, גם היא לא תבער בך.

משמע, כאשר תגיע גאולת ישראל לא יהיה חוק וטבע שיכולים לפעול נגד הגאולה. בשעת הגאולה יהיה גילוי אלוקות עצום מאין כמוהו שאפילו אם תרצה מידת הדין לקטר על הרשעים ותגיד שישרפו הרשעים עם אומות העולם, הדבר לא יצליח, יהודי לא ינוק!

מכן מתעוררת שאלה, כאשר יצאו ישראל ממצרים וחצו את הים היה גילוי אלוקות אדיר. אומר המדרש על הפסוק 'סוס ורוכבו רמה בים' - שהסוס היה אומר: רומו של עולם אני רואה בים, זו הנהגה שאינה מוסברת. עוד ידוע שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי. אם כן, בגילוי שכינה מעיין זה לא היו אמורים להיות כללים ומדוע באה מידת הדין ותבעה על הצלת ישראל וטענה 'הללו עובדי ע"ז והללו עבדי ע"ז, הרי בגילוי אלוקות כה גדול לא תופסת אש האומות על ישראל. אם כן מדוע היו צריכים ישראל לעמוד בניסיון גדול להכניס עצמם למים עד שהגיעו לאפס? הרי בגילוי זה כל כוחות הטומאה ומידת הדין אמורים להתבטל.

אומר הזוהר הקדוש: כאשר יצאו ישראל ממצרים התחילה הגאולה, אך עם זאת עדיין היה מתנוסס מעל ישראל חטא מכירת יוסף ולא נפרע עוון זה.

בדור המבול כתוב "וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי הִשְׁחִית כָּל בְּשׂוֹר אֶת דְּרָכָו עַל הָאָרֶץ", דור המבול חטאו בפגם היסוד ונענשו מידה כנגד מידה. הם קלקלו ברותחים ונענשו ברותחים. על יוסף כתוב "וַתִּשָּׁב בְּאִתָּו קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּזוּ זָרְעֵי דָוִד מִיַּד אֲבִיר יַעֲקֹב מִשֵּׁם רֵעָה אֲבָן וְשָׂרְאֵל", אמרו רבותינו, שיצאו עשר טיפות מאצבעותיו של יוסף ונמצא שיש כאן פגם. וכמו שנענשו דור המבול במים, גם כאן צריכים להיענש במים. ומדוע ישראל צריכים לשלם את המחיר? כיוון שהטענה היא, שהדבר שגרם ליוסף להוציא טיפות אלו זו המכירה. לולא המכירה, לא היה מגיע יוסף לבית פוטיפר ולא היה צריך לעמוד בניסיון הקשה הזה ולא היו יוצאים טיפות אלו ממנו.

אם כן, ישראל מגיעים לים סוף ויש עליהם טענה שהם אלו שגרמו ליוסף לאותו פגם. מכאן נבין את שבועת יוסף לישראל להעלות עצמותיו, שהרי כתוב במדרש כי כל שבט ושבט העלה את אביו עימו (שבט יהודה את יהודה בן יעקב וכן על זה הדרך) ולמד זאת מכך שאמר יוסף 'פְּקֹד פְּקֹד אֶתְכֶם' ושוב אמר 'פְּקֹד פְּקֹד אֶלְהִים אֶתְכֶם וְהִעֲלֵתֶם אֶת עַצְמוֹתַי מִזֶּה', אמר יוסף: משכם גנבתני ולשכם תחזירוני.

מדברים אלו מתעוררת שאלה, מדוע יוסף משיב את כלל ישראל להעלות את עצמותיו ולא את השבט שלו? אלא, יוסף רצה שיהיה תיקון מסוים לישראל על המכירה ולכן השביע את כלל ישראל ולא רק את שבטו, שע"י כך תהיה כפרה מסוימת כל המכירה. שהרי שאם שבטו של יוסף היה מעלה אותו וודאי לא היה בדבר שום כפרה על המכירה כיוון שלא היה להם חלק במכירה. ע"י כך רצה יוסף שלא יצטרכו ישראל לעמוד בניסיונות ומידת הדין לא תקטר עליהם.

מוקדש לרפואת איתי רפאל בן מ'ירה, רבקה בת שרה, ישראל מרדכי דוד בן שמעון צבי, משה בן רבקה, רונן בן מתי'לדה, לעילוי נשמת לאה בת רחל, לרפואת כל פצועי הפיגועים ולהצלחת עם ישראל

ניתן לצפות בשיעור המלא בערוץ של הרב דוד לוי ביוטיוב

שבת שלום! הרב דוד לוי